

Spis treści

Wstęp / 11

Rozdział I. Zarys dziejów XIX-wiecznej Warszawy / 13

Rozdział II. Dorożki / 26

1. XVIII-wieczne początki dorożkarstwa w Warszawie / 26
2. Rodzaje dorożek i sań / 30
 - 2.1. Budowa dorożek i ich podział / 30
 - 2.1.1. Nadwozie i podwozie / 32
 - 2.2. Konie / 34
 - 2.3. Podział dorożek na klasy / 36
 - 2.4. Taksy dorożkarskie / 37
 - 2.5. Inne rodzaje powozów wykorzystywanych na dorożki / 38
 - 2.6. Dorożki praskie, czyli bryczki i wolanty / 40
 - 2.7. Sanki dorożkarskie / 44
3. Uzyskanie pozwolenia na powożenie dorożkami i ich lustracje / 47
4. Liczba dorożek / 50
5. Produkcja, zakup i utrzymanie dorożek / 51
6. Dorożki w ruchu miejskim / 57
 - 6.1. Zasady ruchu drogowego / 57
 - 6.2. Stacje dorożkarskie / 58
 - 6.3. Popularne trasy / 65
 - 6.4. Pasażerowie / 68
7. Konkurenci dorożek / 73
 - 7.1. Omnibusy / 73
 - 7.2. Tramwaje konne i elektryczne / 75
 - 7.3. Pozostali konkurenci dorożek / 78

Rozdział III. Społeczność dorożkarzy / 80

1. Dorożkarz jako zawód / 80
2. Wymogi prawne / 83
 - 2.1. Nieletni dorożkarze / 86
 - 2.2. Kobiety dorożkarki / 87
3. Zarys kariery zawodowej / 90
 - 3.1. Liczebność / 92

- 3.2. Struktura dorożkarstwa / 94
 - 3.2.1. Podział dorożkarzy według kryterium własności / 94
 - 3.2.2. Struktura narodowościowa dorożkarzy / 108
- 3.3. Charakterystyka społeczności – życie codzienne / 113
 - 3.3.1. Pochodzenie społeczne / 113
 - 3.3.2. Rodzina / 116
 - 3.3.3. Miejsce zamieszkania / 117
 - 3.3.4. Życie codzienne / 124
 - 3.3.5. Dorożkarze oczami opinii publicznej / 127
 - 3.3.6. Elita dorożkarstwa / 129
- 3.4. Wykroczenia i przestępczość dorożkarzy / 136
 - 3.4.1. Wykroczenia związane z wykonywanym zawodem / 137
 - 3.4.2. Dorożkarze i ich związki ze światem przestępczym / 144

IV. Zakończenie / 147

V. Aneksy / 150

- 1. Właściciele dorożek w 1854 roku (bez podziału na zamieszkiwane ulice) / 150
- 2. Właściciele dorożek według spisów mieszkańców Warszawy i Pragi (z podziałem na zamieszkiwane ulice) / 151

VI. Przypisy / 166

VII. Bibliografia / 197

- 1. Źródła / 197
 - 1.1. Archiwalia / 197
 - 1.2. Źródła drukowane / 197
 - 1.3. Pamiętniki i wspomnienia / 198
- 2. Literatura / 199
 - 2.1. Encyklopedie, informatory, słowniki / 199
 - 2.2. Opracowania i artykuły / 199
- 3. Prasa / 203
- 4. Strony internetowe / 204

VIII. Indeks osobowy / 205

Plan Warszawy z 1831 roku, zaznaczone okopy Lubomirskiego	/ 16
Przystań na Wiśle około roku 1892. Fot. K. Brandel	/ 21
Roboty około przeprowadzenia nowej ulicy, łączącej Krakowskie Przedmieście z ulicą Mazowiecką	/ 23
Latarnia drożkarska	/ 31
Plac Warecki około roku 1892. Fot. K. Brandel	/ 32
Schemat drożki z zaznaczonymi poszczególnymi elementami	/ 33
Przysłowie: „Tonący brzytwy się chwyta”, H. Pillati	/ 34
Drożka warszawska, rys. Dmochowski	/ 35
„W Alejach”, rys. Stanisław Wolski	/ 37
Tabliczka z taksą dla drożek parokonnnych, 1913 rok	/ 39
Dom założyciela Nowej Pragi, Ksawerego Konopackiego	/ 41
Most Aleksandrowski na Wiśle, rys. Adolf Kozarski	/ 42
Nowy Zjazd około roku 1891, fotograf nieznany	/ 43
Kalendarz na luty 1868, w środku sanie	/ 44
„Z pierwszym śniegiem w Aleje”, rys. Stanisław Wolski	/ 45
Najsłynniejszy drożkarz warszawski – Gottlieb (Bogumił) Langner	/ 46
Plac Teatralny – pałac Jabłonowskich – Ratusz	/ 47
Drożkarze podczas przeglądu i dzień po nim	/ 49
Piotr Steinkeller, światłodruk A. Majewskiego	/ 52
Złoty młodzieniec w wagnerce	/ 53
Ogłoszenie prasowe fabryki powozów Adolfa Hertla	/ 54
Józef Rentel	/ 54
Fabryka powozów Adolfa Hertla	/ 55
Handel sianem	/ 56
Przegląd straży ogniowej na placu Saskim	/ 58
Stacja drożkarska przed budynkiem poczty na rogu placu Wareckiego i ulicy Świętokrzyskiej, fot. M. Puscha z ok. 1865 r.	/ 59
Dworzec Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, Jan Kotowski	/ 60
Plac Teatralny w Warszawie, Marcin Zaleski	/ 61

- Wejście do kawiarni Semadeniego w gmachu Teatru Wielkiego, Stanisław Sroczyński wg Józefa Rapackiego (1959 wg 1901) / 63
- Na placu Bankowym, rys. Stanisław Wolski / 64
- Przed Resursą Obywatelską, Stanisław Wolski / 66
- „Pierwsze wyścigi konne na Polu Mokotowskim w Warszawie”, 1849 rok.
January Suchodolski / 67
- Charakterystyka dorożek warszawskich / 69
- Warszawa jeżdżąca / 70
- Dorożka wracająca z Bielan, Jakub Sokołowski / 72
- Zapis nutowy ballady o dorożkarzu / 73
- Omnibus warszawski, obraz J. Kossaka / 74
- Kolej konna w Warszawie w przejeździe ulicą Marszałkowską przy rogu ulicy
Świętokrzyskiej / 76
- Rysunek satyryczny przedstawiający tramwaj konny, Ludwik Nawojewski / 77
- Dorożkarz warszawski ok. 1840 r. / 80
- Numer dorożkarski z 1908 roku / 84
- Czapka dorożkarska z daszkiem / 84
- Szyneł dorożkarski / 85
- Nieletni dorożkarz / 87
- Antonina Andrzejewska / 89
- Akt urodzenia Jana Józefa Bedyńskiego, s. Franciszka, parafia św. Andrzeja,
260/1867 / 92
- Grób Gottlieba Langnera / 98
- Kartka dorożkarska na październik 1848 roku / 99
- Akt urodzenia Michała Piusa, s. Jana, parafia Wszystkich Świętych
89/1899 / 101
- Odezwa pierwszomajowa Polskiej Partii Socjalistycznej skierowana
do dorożkarzy i furmanów 1906 r. / 103
- Odezwa pierwszomajowa Polskiej Partii Socjalistycznej skierowana
do dorożkarzy i furmanów 1907 r. / 104
- Kościół Świętej Anny. Wystawa Sztuk Pięknych i Resursa
Obywatelska / 105
- Pieczątka Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Przemysłowców Przewozowych
w Warszawie / 107
- Najstarszy żydowski dorożkarz Warszawy Mojsze Dawid (nazywany tak
przez polskich kolegów) na Tłomackiem, 1924 rok. Fot. Menachem
Kipnis / 109

Grób rodziny Daabów / 111

Akt urodzenia Józefy Daab, c. Fryderyka, parafia ewangelicko-augsburska,
247/1854 / 112

Akt urodzenia Emilii Daab, c. Jana, parafia ewangelicko-augsburska,
354/1853 / 113

Akt ślubu Michała Czaykowskiego z Petronellą Szamotą, parafia
św. Aleksandra, 90/1836 / 115

Plan Warszawy autorstwa Krzysztofa Kolberga, 1827 rok / 117

Skupisko dorożkarzy w południowej części Warszawy, modyfikacja
mapy / 118

Skupisko dorożkarzy w północnej części Warszawy, modyfikacja
mapy / 119

Skupisko dorożkarzy w zachodniej dzielnicy, modyfikacja mapy / 120

Plac Trzech Krzyży i kościół Świętego Aleksandra / 125

Błogosławiony Ładysław z Gielniowa – patron bractwa
dorożkarskiego / 126

Informacja prasowa o odpuszczeniu w kościele św. Anny
(pobernardyńskim) / 126

„Sprzeczności” / 128

Akt ślubu Grzegorza Bazarskiego z Katarzyną Włodarską (wdową), parafia św.
Aleksandra, 44/1859 / 131

Nekrolog Jana Jamiołkowskiego zamieszczony w „Kurierze
Warszawskim” / 135

Na Placu Trzech Krzyży, Władysław Podkowiński / 140

Z Podręcznika dla samobójców: Rozjechanie. Wychodzi się na plac teatralny
i basta / 142

Znaczek pocztowy przedstawiający dorożkę warszawską z przełomu XIX
i XX wieku / 147

Znaczek pocztowy przedstawiający sanie dorożkarskie z XIX i początku
XX wieku / 148

Znaczek pocztowy przedstawiający omnibus warszawski z początku
XIX wieku / 148

Znaczek pocztowy przedstawiający tramwaj konny z przełomu XIX
i XX wieku / 149